

Posudek oponenta bakalářské diplomové práce:

Jaroslav SOLDÁN, *Proměna věkové a pohlavní skladby zemřelých v 19. století ve vybraných českých farnostech*, FHS UK Praha 2024, stran 60 plus I-IV stran příloh.

Předkládaná bakalářská práce je vystavěna na v zásadě solidně provedeném rozboru pramenného materiálu, tj. farních matrik pro město Písek. Jsou do nich učiněny sondy pro 20. a 90. leta 19. století. Rozbor věkové a pohlavní skladby zemřelých pro Písek je uveden výkladem o demografickém a ekonomickém vývoji českých zemí během 19. století, jenž je postaven na sekundární literatuře. Autor při tom pracuje s poměrně širokým okruhem historické a demografické literatury a daty na stránkách ČSÚ.

Do diskuse při ústní části obhajoby kladu jednu obecnější otázku, které se práce nevěnuje tou měrou, jakou zasluhuje *Proměna věkové a pohlavní skladby umírajících* je jedním ze základních indikátorů (dovršení) tzv. "velké transformace" (výrazný pokles podílu kojenecké a dětské úmrtnosti). Autor svým výzkumem ukazuje, že ještě na konci 19. století zůstávala kojenecká a dětská úmrtnost poměrně velmi vysoká (alespoň v Písku). Kojenecká a dětská úmrtnost se většinou uvádí jako počet dětí, které zemřely z 1000 narozených do 1 roku věku, ve věku 1-4let atd. Autor však počty zemřelých dětí vztahuje k celkovému počtu zemřelých vůbec, nikoli k počtu narozených. To je jistě možné. Je to dáno prostou metodou rozboru matrik zemřelých. Pokud takto postupujeme, měli bychom se ale vyslovit k tomu, jakou měrou mohla věkovou a pohlavní skladbu zemřelých ovlivnit migrace? Jak z literatury, kterou autor užívá (Kárníková), tak z další literatury (Grulich, Zeithofer) si lze o objemu a směru migračních procesů v 19. století pro danou oblast učinit poměrně dobrou představu. Imigrace mohla snižovat podíl dětí na celkovém počtu zemřelých, emigrace naopak zvyšovat. Lze se k tomu nějak vyslovit? Víme, jaký byl v příslušné farnosti počet narozených? Již rozdíl v celkovém počtu zemřelých žen (632) a mužů (771) v letech 1820-1821 (s. 46-47) a zemřelých žen (1513) a mužů (1654) v letech 1890-1899 (s. 59-51) vyzývá k podrobnějšímu vysvětlení a to jako co do rozdílu mezi pohlavími, tak co do rozdílu míry difference mezi obdobími. Toho si je Jaroslav Soldán vědom a načrtává v tři možnosti, jak daný rozdíl vysvětlit (s. 41). Pokud byl poměr zemřelých žen ku mužům v letech 1820-1821, pak to ale nelze vysvětlit ani poměrem 1066 narozených chlapců na 1000 žen (což se považuje za demografickou konstantu), ani nadúmrtností žen (to by přece neovlivnilo celkové počty zemřelých, to by ovlivnilo pouze počty zemřelých v jednotlivých věkových skupinách). Cestou k vysvětlení tedy je *ekonomická migrace*, jak autor říká (s. 41). Avšak celou otázku odbude jednou větou. Z Grulichových studií kupříkladu víme, že v 19. století byla v jižních Čechách poměrně velká sňatková migrace a to i z měst na venkov. Můžeme si tedy být jisti, že rozdíl v počtu zemřelých žen a mužů můžeme vysvětlit pouze *ekonomickou imigrací* mužů do Písku? Co když z Písku odcházely

bohaté nevěsty? Nešlo by se k tomu alespoň trochu vyslovit např. na základě komparace dat o počtu obyvatel města ze sčítání, které autor zná a uvádí, s počty zemřelých?

Autor pak vyslovuje hypotézu o vyrovnání počtu mužů a žen v Písku během 21. století, kterou má za svým výzkumem potvrzenou (s. 54). Autor to vysvětluje oproti 20. letům zvýšenou imigrací žen do Písku jako dělnic v textilním průmyslu, což v 10. letech 19. století působí tak, že poměr zemřelých žen ku mužům je 100 ku 144. S tím snad lze souhlasit (imigrace dělnic následovala o něco později, než do Písku přicházeli za prací muži). Šlo by ale Nešlo by ale posoudit přesněji, zda tomu tak opravdu bylo? Kdyby opravdu docházelo k zvýšené imigraci dělníků a dělnic (kteří neměli patrně své rodiny) do městské populace, mělo by se to projevit tím, že by podíl zemřelých v kojeneckém a dětském věku byl v Písku nižší, než by byly dobové hodnoty kojenecké úmrtnosti (autor správně o jejich vývoji referuje). Bylo tomu tak?

Předkládanou práci považuji v zásadě za zdařilou. Proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení jako *velmi dobré*.

*Jan Horský*

V Praze 8. února 2024